

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Obchodování s lidmi z pohledu lidských práv
Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2013
6. ročník SVOČ

Autor: Kristina Blažková

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne

.....

Kristina Blažková

Obsah

Úvod.....	3
Základní mezinárodněprávní dokumenty boje proti obchodování s lidmi.....	3
Rantsev proti Kypru a Rusku aneb zlomový judikát Evropského soudu pro lidská práva	4
Obchodování s lidmi v českém právním řádu	6
Judikatura ESLP k pojmu nucená práce.....	7
Nález Pl. ÚS 37/93	8
Struktura skutkové podstaty TČ obchodování s lidmi	9
Případová studie: obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování.....	9
Skutkové okolnosti	10
Trestní stíhání	14
Závěr.....	15
Seznam zdrojů	17
Primární zdroje	17
Sekundární zdroje.....	17

Úvod

Obchodování s lidmi je jedním z nejzásadnějších problémů moderní doby. Jde o jeden z nejrychleji stoupajících nadnárodních zločinů a o nejpálčivější a nejkomplexnější otázku lidských práv.¹ V řadě publikací i v mezinárodněprávních dokumentech je označováno za moderní formu otroctví.

Na mezinárodním poli přibývají úmluvy zakazující obchodování s lidmi a orgány bojující s obchodováním s lidmi. V této práci tyto dokumenty ve stručnosti popíši a poté se budu zabývat důležitější otázkou a to otázkou, jak jsou tyto mezinárodněprávní normy v praxi implementovány a jak jsou účinné pro ochranu jednotlivce. Jak totiž trefně poznamenal ambasador Louis CdeBaca, „právo bez řádné implementace, vytváří falešný pocit úspěchu. Nikoho netrestá a nikoho neosvobodí.“²

Základní mezinárodněprávní dokumenty boje proti obchodování s lidmi

V oblasti boje proti obchodování s lidmi jsou nejdůležitější dva mezinárodní dokumenty. Na celosvětové úrovni je to Palermský protokol k Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu³ z roku 2000 a na evropské úrovni je to Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi⁴ z roku 2005. Palermský protokol ve svém čl. 3(a) poprvé zakotvil definici obchodování s lidmi:

„Obchodováním s lidmi se rozumí najímání, přepravování, převádění, přechovávání nebo přijímání osob na základě vyhrožování, použití síly či jiných forem nátlaku, pomocí únosu, lži, zneužití moci nebo bezmocnosti osoby, případně poskytování či přijímání finančních prostředků či jiných výhod k získání souhlasu osoby, která má v moci jinou osobu, s úmyslem tuto osobu zneužívat. Zneužíváním se mimo jiné rozumí využívání jiných osob k prostituci či jiným formám sexuálního zneužívání, nucená práce či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví, útisk nebo odjímání orgánů.“

Palermský protokol představuje zlomový okamžik v boji proti obchodování s lidmi. Do té doby bylo obchodování s lidmi nahlíženo jako přeshraniční pohyb. Tato definice však

¹ zpráva ze dne 12. února 2004 Komisaře pro lidská práva Rady Evropy

² 33 Mich. J. Int'l L. 37 2011-2012

³ UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children

⁴ Council of Europe Convention Action against Trafficking in Human Beings

změnila nahlížení na obchodování s lidmi tím, že za obchodování s lidmi prohlásila vše od najímání budoucí oběti, přes dopravu oběti až po kořistění ze zneužívání oběti.⁵

Nutno poznamenat, že Česká republika dosud neratifikovala ani jeden z dokumentů, i když Palermský protokol již podepsala. Hlavní překážkou k přijetí těchto dvou dokumentů byla neexistence trestní odpovědnosti právnických osob. Vzhledem k tomu, že dne 27. října 2011 byl přijat zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012, lze doufat, že Česká republika tyto dokumenty v dohledné době ratifikuje.

Rantsev proti Kypru a Rusku⁶ aneb zlomový judikát Evropského soudu pro lidská práva

Rozhodnutí Rantsev proti Kypru a Rusku představuje zlom v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) týkající se článku 4 Evropské úmluvy, který zakazuje otroctví, nevolnictví a nucené práce. ESLP se v tomto rozhodnutí zabýval otázkou, zda lze obchodování s lidmi považovat za jednání přímo zakázané tímto ustanovením, aniž by bylo nutné toto jednání podřadit pod otroctví, nevolnictví nebo nucenou práci.

V odůvodnění ESLP uvedl, že obchodování s lidmi je jednání ohrožující jeden z nejzákladnějších konceptů Evropské úmluvy a to lidskou důstojnost a je neslučitelné s hodnotami demokratických společností. Dále ESLP navázal na argumentaci Mezinárodního soudního tribunálu pro bývalou Jugoslávii⁷ v tom, že tradiční pojem otroctví, který byl charakterizován jako výkon práva vlastnického, se v novodobých formách mění a otroctví je definováno jako výkon jedné či více složek vlastnického práva. K definičním znakům patří omezování volného pohybu osob, znemožnění útěku, uzavření v nějakém ohraničeném prostoru, psychologická kontrola, sexuální vykořisťování a nucená práce, které ESLP považuje za výkon pravomocí spojených s vlastnickým právem. Obchodování s lidmi ESLP označil za jednání, které nakládá s lidmi jako se zbožím. Lidé jsou nuceni vykonávat práci za velmi malé peníze nebo žádné peníze, jsou kontrolováni, je proti nim používáno násilí a výhrůžek a jsou nuceni žít a pracovat ve velmi špatných podmínkách.

⁵ 33 Mich. J. Int'l L. 37 2011-2012

⁶ Rantsev v. Cyprus and Russia, application no. 25965/04, 10 May 2010

⁷ Prosecutor v. Kunarac, Kovac and Vukonic (Foja), Case Nos. IT-96-23-T & IT-96-23/1-T, Trial Chamber Judgment (Int'l Crim. Trib. for the Former Yugoslavia Feb. 22, 2001)

ESLP v tomto rozhodnutí v souladu se svou dřívější judikaturou⁸ uvedl, že Evropská úmluva je živým nástrojem, který je nutné vykládat s ohledem na měnící se podmínky, jinak by se stalo, že ochrana základních práv a svobod poskytovaná Evropskou úmluvou by se stala neefektivní a nepraktickou.⁹ To, že obchodování s lidmi není v Evropské úmluvě přímo uvedeno, není překvapivé s ohledem na to, že byla přijata v roce 1950 a že ve svých obecných rysech vychází z Všeobecné deklarace lidských práv, která byla přijata ještě o pár let dříve. V době přijetí Evropské úmluvy obchodování s lidmi nebylo tak zásadním problémem jako je dnes. ESLP uvádí, že závažnost obchodování s lidmi jako globálního fenoménu stoupla v posledních letech a to především i kvůli rozpadu bývalého východního bloku¹⁰. ESLP, má-li rozšířit výklad Evropské úmluvy, vždy zkoumá, zda o tomto rozšíření panuje mezi státy Rady Evropy shoda. V tomto případě ESLP tuto shodu dovodil z uzavření Palermského protokolu a Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi.

Otázka obchodování s lidmi se tímto upevnila jako otázka především lidskoprávního rozměru. Ústředním bodem mezinárodní ochrany se stává lidská svoboda a důstojnost, která je v případě obchodování s lidmi ohrožována jinou soukromou osobou. Jde tedy o zvláštní druh lidských práv, který působí primárně horizontálně a státům z něho plynou tzv. pozitivní povinnosti.

Poprvé Evropský soud pro lidská práva judikoval, že stát má také pozitivní povinnosti podle Evropské úmluvy již v roce 1979 a to v souvislosti s čl. 8 Evropské úmluvy: „Stát ovšem nemá pouze povinnost nezasahovat (do práv chráněných Úmluvou): navíc k negativním povinnostem existuje také pozitivní povinnost státu efektivně chránit rodinný život.“¹¹ V rozhodnutí Rantsev proti Kypru a Rusku jsou tyto pozitivní povinnosti státu upřesněny a rozvedeny v souvislosti s obchodováním s lidmi. Státy mají tři základní povinnosti: předcházení obchodování s lidmi, ochranu obětí obchodování s lidmi a potrestání osob, které se obchodování s lidmi dopouští.

Státy mají pozitivní povinnost vyšetřovat obchodování s lidmi. Čl. 1 Evropské úmluvy zakotvuje povinnost vysokých smluvních stran přiznat práva a svobody garantované Evropskou úmluvou, každému kdo podléhá jejich jurisdikci. Z toho podle ustálené judikatury

⁸ Tyrer v. United Kingdom, application no. 5856/72, Siliadin v. France, application no. 733316/01, 26 July 2005 a další

⁹ § 277 in Rantsev v. Cyprus and Russia, application no. 25965/04, 10 May 2010

¹⁰ § 278 viz tamtéž

¹¹ Marckx v. Belgie, rozhodnutí ze dne 13 June 1979, odst. 31

vyplývá mimo jiné povinnost státní moci provést „efektivní vyšetřování“¹², bylo-li některé z práv chráněných Evropskou úmluvou porušeno. Aby mohlo být vyšetřování považováno za efektivní, musí být schopné docílit určení a potrestání osob zodpovědných za porušení tohoto práva.¹³

Je-li prokázáno, že státní orgány věděli nebo měli vědět o okolnostech, které zakládají vážné podezření, že konkrétní jedinec může být obětí obchodování s lidmi, a neučinily žádná opatření, aby jedince proti obchodování s lidmi uchránily, došlo k porušení článku 4.¹⁴ Úřady musí zahájit vyšetřování hned, jak se o nebezpečí, že by mohlo jít o obchodování s lidmi, dozvědí. Nesmějí čekat na to, než na obchodování s lidmi budou upozorněni obětí nebo jinou osobou spřízněnou s obětí.

Dále jsou státy podle čl. 4 Evropské úmluvy povinny přijmout odpovídající a účinná opatření k předcházení a trestání obchodování s lidmi a také opatření pro ochranu obětí v situacích, kdy k obchodování s lidmi již došlo. Státy jsou povinny přijmout opatření k ochraně obětí či potenciálních obětí obchodování s lidmi už v situaci, kdy okolnosti naznačují podezření, že by se mohlo o obchodování s lidmi jednat. Ochrana obětí mimo jiné znamená, že státy nepodrobí oběti dalším sankčním opatřením jako je uvěznění nebo deportace.

Obchodování s lidmi v českém právním řádu

Definice obchodování s lidmi zakotvená v mezinárodním právu Palermským protokolem byla do právního řádu České republiky převzata s účinností k 22. 10. 2004 ustanovením §232a trestního zákona, zákon č. 140/1961 Sb., a následně ustanovením §168 trestního zákoníku.

Toto ustanovení je téměř totožné s výše uvedenou definicí uznávanou mezinárodním společenstvím a zakotvenou ESLP jako závaznou pro vysoké smluvní strany Evropské úmluvy. Bylo by tedy nasnadě, že české orgány budou tento trestný čin aplikovat v souladu s mezinárodním společenstvím a především s judikaturou ESLP.

¹² § 232 in Rantsev v. Cyprus and Russia, application no. 25965/04, 10 May 2010 společně s odst. 299 viz tamtéž

¹³ „The investigation must be capable of leading to the identification and punishment of those responsible“ viz tamtéž

¹⁴ § 285 viz tamtéž

Aplikace této skutkové podstaty v našem právním řádu má však mnohé nedostatky. Za prvé se aplikace této skutkové podstaty trestného činu výrazně rozchází s pojetím nucené práce v mezinárodním právu. Stanovisko k pojmu nucená práce podle §232a TZ¹⁵ ministerstva vnitra uvádí, že pojem nucená práce je potřeba vykládat v souladu s nálezem Pl. ÚS 37/93 a tedy jako zásadně spojené s administrativním donucením. To by znamenalo, že nucené práce se může na jednotlivci dopustit pouze stát či jiná veřejnoprávní korporace. K pojmu nucené práce však existuje velmi bohatá judikatura ESLP, která se s tímto pojetím rozchází. V rozhodnutí Siliadin proti Francii¹⁶, C.N. proti Spojenému království¹⁷ a C.N. a V. proti Francii¹⁸ šlo ve všech případech o nucenou práci vykonávanou jednotlivcem pro jinou soukromou osobu, ve většině případů dokonce pro rodinného příslušníka. Z důvodu výše uvedených nejasností při aplikaci pojmu nucená práce, považuji za užitečné na tomto místě shrnout nejdůležitější závěry ESLP v těchto rozhodnutích.

Judikatura ESLP k pojmu nucená práce

V rozhodnutí Siliadin proti Francii¹⁹ ESLP uvedl, že při výkladu čl. 4 Evropské úmluvy je nutné přihlédnout k úmluvám Mezinárodní organizace práce. Úmluva č. 29 MOP definuje nucenou práci jako „veškerá práce nebo služba, která je od jiného vynucena hrozbou trestu a pro kterou se tato osoba nenabídla dobrovolně.“²⁰ V rozhodnutí C. N. proti Spojenému království²¹ Evropský soud pro lidská práva při posouzení, zda šlo o nucenou práci, zohlednil indikátory nucené práce podle MOP²². Těmito indikátory jsou:

- výhrůžky nebo fyzické násilí na pracovníkovi
- omezení svobody pohybu pouze na místo výkonu práce
- svázání dluhy: pracovník musí pracovat, aby zaměstnavateli splatil dluh nebo půjčku a za svou práci není placen. Častým jevem je, že zaměstnavatel pracovníkovi účtuje stravu a ubytování za hrubě nepřiměřenou cenu, čímž se pracovník dostává do situace, že dluh nemůže nikdy splatit.
- zadržování mzdy nebo nepřiměřené srážky ze mzdy, které porušují předešlou dohodu

¹⁵ <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-definice.aspx>

¹⁶ Siliadin v. France, application no. 733316/01, 26 July 2005

¹⁷ C.N. v. United Kingdom, application no. 4239/08, 13 November 2012

¹⁸ C.N. et V. c. France, requête n°67724/09, 11 octobre 2012

¹⁹ Siliadin v. France, application no. 733316/01, 26 July 2005

²⁰ Siliadin v. France, application no. 733316/01, 26 July 2005, odst. 116

²¹ C.N. v. United Kingdom, application no. 4239/08, 13 November 2012

²² § 35 in C.N. v. United Kingdom, application no. 4239/08, 13 November 2012

- zadržování cestovního pasu a jiných průkazů totožnosti, takže zaměstnanec nemůže odejít nebo prokázat svou totožnost
- vyhrožování udáním státním orgánům v těch případech, kdy je zaměstnanec v zemi nelegálně

V rozhodnutí C.N. a V. proti Francii ESLP uvedl, že pojem nucená práce sestává ze dvou zásadních prvků: práce je vykonávána **pod hrozbou trestu** a **proti vůli** dané osoby. „Hrozbu trestu“ ESLP vykládá velmi široce. Hrozba trestu nemusí být pouze násilí či výhrůžky smrti, ale může jít i o udání úřadům v případě, že je pracovník v zemi nelegálně, o zostuzení v rámci komunity, o vymáhání dluhů, které během práce pracovníkovi u zaměstnavatele vznikly nebo o vyhrožování odebráním dokladů.²³ Otázku, zda je práce vykonávána proti vůli dané osoby, je nutné posoudit na základě povahy daného souhlasu. Faktory, které je nutné zvážit, jsou forma souhlasu, vnější a nepřímé tlaky a možnost svůj souhlas svobodně vzít zpět. Závěrem uzavřel, že především „původní souhlas, který byl získán podvodem či zneužitím důvěry, je bezvýznamný“²⁴.

Nález Pl. ÚS 37/93

Nález Pl. ÚS 37/93, na který se stanovisko ministerstva vnitra odvolává, upravuje velmi odlišnou situaci, týkající se nikoli trestněprávní oblasti, ale občanskoprávní oblasti. V tomto nálezu, ve kterém šlo o transformaci právního vztahu osobního užívání bytu na nájemní vztah, se stěžovatelky dovolávaly porušení svobody „nebýt podroben nuceným pracím a službám“ ve smyslu čl. 9 odst. 1 Listiny. Toto porušení shledávaly v tom, že se nájemník se svou rodinou nastěhoval do předmětného bytu proti vůli stěžovatelek a ty byly „nuceny poskytovat mu služby jako při řádné nájemní smlouvě“²⁵. Ústavní soud použil jako výkladové vodítko druhý odstavec čl. 9. Uvedl, že „za nucené práce nebo služby lze považovat např. takové, jež jsou svou povahou srovnatelné s pracemi a službami uvedenými v čl. 9 odst. 2) Listiny“. Z toho poté dovedl závěr a definici nucených prací jako „práce a služby, jež velmi výrazně a omezujícím způsobem zasahují do osobních práv a svobod občana a jejichž nucený výkon představuje donucení administrativní povahy.“

Je ovšem nutné vzít na vědomí, že tento náález Ústavního soudu byl vydán v prvním roce fungování českého Ústavního soudu. V této době k čl. 4 Evropské úmluvy existovalo

²³ § 24 in C.N. et V. c. France, requête n°67724/09, 11 octobre 2012

²⁴ § 25 in C.N. et V. c. France, requête n°67724/09, 11 octobre 2012

²⁵ Pl. ÚS 37/93, str. 2

velmi málo judikatury, a to pouze rozhodnutí Van der Mussele proti Belgii²⁶. Přes veškerou svou známost, není toto rozhodnutí standardním případem nucené práce, což mimo jiné dovodil i ESLP. V daném rozhodnutí ESLP řešil případ advokátního koncipienta, kterému se nelíbilo, že má povinnost poskytovat právní pomoc nemajetným občanům a to bez nároku na odměnu nebo náhradu výdajů. ESLP se zabýval pojmem „pohrůžka trestu“ z definice nucené práce v úmluvě MOP č. 29. ESLP konstatoval, že vyškrtnutí ze seznamu koncipientů nebo zamítnutí žádosti o zápis do seznamu advokátů je „dostatečně závažné, aby je bylo možno považovat za pohrůžku trestu“²⁷. Uzavřel však, že stěžovatel o dané praxi věděl, když se rozhodl vydat na dráhu advokáta, a o nucenou práci by šlo pouze v případě, že by daná povinnost byla zcela nerovnoměrná sledovanému cíli (stát se advokátem), což v tomto případě nebyla.

V rozhodnutí Van der Mussele opravdu šlo o donucení ze strany veřejné moci. Judikatura ESLP se však neustále vyvíjí a je povinností orgánů České republiky tuto judikaturu sledovat a brát ji v potaz při výkonu svých pravomocí.

Struktura skutkové podstaty TČ obchodování s lidmi

Druhým nedostatkem aplikace definice obchodování s lidmi v českém právním řádu je nedostatečné pochopení struktury skutkové podstaty tohoto trestného činu. Ta se skládá ze tří prvků a to z jednání, prostředků a účelu jednání. Činnosti, které tvoří první část definice- jednání- jsou často skutky, které většinou nepodléhají sankci (např. najímání, přepravování atd.). Činnosti, které tvoří druhou část definice- prostředky- jsou obvykle stíhány jako samostatné TČ (např. podvod, ublížení na zdraví, vyhrožování atd.). Nejdůležitější složka této definice je však účel, tedy třetí složka. Ta je však často těžko prokazatelná. Problematické také je, že nucená práce ani pracovní vykořisťování netvoří samostatné TČ, tudíž tato nejpodstatnější složka definice obchodování s lidmi je často upozaděná. V praxi se často stává, že v komplexní realitě skutečného světa není rozeznáno, že jde o obchodování s lidmi, a jednání, které orgány činné v trestním řízení postihují, zahrnuje pouze rovinu prostředků.²⁸

Případová studie: obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování

Před zhruba dvěma roky vzbudila zájem české veřejnosti a médií zpráva, že tisíce zahraničních dělníků byly pracovní vykořisťovány v lesích České republiky. Tato kauza nám

²⁶ Van der Mussele v. Belgium, application no. 8919/80, 23.11.1983

²⁷ §35 in Van der Mussele v. Belgium, application no. 8919/80, 23.11.1983

²⁸ KUTÁLKOVÁ, P.: *Příliš úzká brána k lidským právům*

ilustruje, že problém obchodování s lidmi není pouze záležitostí východní Evropy či zemí třetího světa, ale že se vyskytuje i v naší společnosti a to v nebývalém rozsahu. V této práci se pokusím shrnout skutkové okolnosti případu a vylíčit, s jakými potížemi se poškození v České republice potýkají.

Hlavními podezřelými v této kauze jsou Ing. David Mrkos a Jindřich Martinák, kteří jako zástupci společností Affumicata a.s., Wood Service Praha s.r.o. a Madeira Servicio s.r.o. najímali nejprve vietnamské dělníky a poté dělníky z Rumunska, Slovenska, Polska a jiných zemí východní Evropy a jako subdodavatelská firma je dodávali na práci v lesích vlastněných státním podnikem Lesy ČR.

Skutkové okolnosti

Na jaře roku 2009 se konaly v pražské tržnici Sapa (Praha 4- Libuš), zejména v restauraci Dong Do, schůzky, které organizovala společnost **Affumicata, a.s.** Společnost vystupovala jako pracovní agentura, která může zaměstnat dělníky na práci v lese. Schůzky byly snad až čtyři a na každé schůzce bylo přítomno asi 150 až 200 cizinců vietnamské národnosti.

Po prezentaci společnosti přítomní zástupci společnosti Affumicata a.s., podle výpovědi vietnamského tlumočnicka Nguen Kim Phunga byli přítomni Jindřich Martinák, Ing. David Mrkos a Nguyen Kim Son, vysvětlovali podstatu práce a její finanční ohodnocení. Všichni poškození se shodují, že práce byla popsána jako práce v lese spočívající v sázení stromků, odklizení klestí a pomocné práce při kácení. Práce měla být vykonávána po celé republice s tím, že ubytování je v blízkosti pracovišť zajištěno. Vyřízení veškerých pracovních a pobytových dokladů mělo být též samozřejmostí.

Po představení projektu probíhal zápis dělníků, kteří se rozhodli se společností spolupracovat, což dle vyjádření poškozených byla vždy většina z přítomných. Ihned poté byli přítomní proškoleni z bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a někteří prošli i zdravotní prohlídkou. Za tyto úkony museli poškození zaplatit 1500-2000 Kč.

Na většině z těchto schůzek překládal soudní tlumočnick pan Ing. Nguyen Kim Phung, který ještě v tuto chvíli věřil, že projekt může být velkou podporou pro nezaměstnané Vietnamce. Až s postupem času nabýval pan Ing. Nguyen podezření, že se společností není vše v pořádku. Společnost mu nechtěla platit za překlady a také z jemu v tu chvíli neznámého

důvodu mu zástupci společnosti nechtěli ukázat pracovní smlouvy, které s dělníky uzavírají. Smlouvy byly poté podepisovány s poškozenými bez přítomnosti tlumočníka a většina poškozených jim nerozuměla. Získání této smlouvy jej již jednoznačně utvrdilo v tom, že jde o podvod na dělnících a tuto skutečnost zveřejnil v létě v roce 2009 ve vietnamském tisku v ČR.

Smlouvy, které dělníci podepisovali se zástupci společnosti – se nazývají „smlouvou o vzdělání“. Dle této smlouvy nejenže nevzniká pracovní poměr, což si všichni zúčastnění dělníci mysleli, ale nevzniká ani nárok na jakoukoliv mzdu, dokonce dle této smlouvy musí dělníci zaplatit společnosti 500,- Kč měsíčně za jakési školení, které mají absolvovat.

Po podepsání smluv byli poškození hned dopraveni na místa, kde měli vykonávat práci. Poškození byli zaměstnáváni v lesích po celé České republice, konkrétně ve Zruči nad Sázavou, Litvínově, Libouchci, Chrudimi, Děčíně, Srbské Kamenici, Mohelnici, Klatovech, Mostě, Tišicích u Mělníka atd. Celkově byli životní podmínky poškozených velmi špatné. Na některých místech bylo ubytováno až 20 dělníků v jedné místnosti, na jiných ubytovných netekla pitná voda a nebylo zde žádné sociální zařízení atd. Ubytování za ně nikdo na rozdíl od toho, co jim bylo při náboru slíbeno, neplatil. Stravu si museli také obstarávat sami. Většinou za stravu utratili veškeré své úspory, a když jim peníze došly, museli doslova volat svým vietnamským nadřízeným, „aby je zachránili“. Ti jim pak přivezli pytel rýže.

Podmínky, ve kterých byli dělníci nuceni pracovat, byly velmi špatné. Poškození museli pracovat zhruba 12 hodin denně bez přestávky, sedm dní v týdnu. Byly dny, kdy poškození museli pracovat, i přes padající sníh nebo déšť, kdy měli zmrzlé ruce a oblečení zcela promočené z důvodu hustého sněžení. Navíc museli pracovat hladoví, jelikož stravu nedostávali a peníze jim docházeli. Na těžkou lesní práci neměli žádné motorové stroje ani jiné pomůcky. Byli nuceni pracovat pouze s velmi primitivními pracovními nástroji.

Mzdu nedostávali, podezřelí jim pouze vypláceli minimální zálohy, aby vůbec při práci přežili, a neustále jim slibovali, že dostanou zapláceno hned, jak jim odběratelská společnost zaplatí. Je však prokázáno, že společnost Less & Forest s.r.o., přímý kontraktor státního podniku Lesy ČR, zástupcům společnosti peníze řádně a včas platila.

Zástupci společnosti poškozené na místě udržovali sliby, že jim mzda bude v blízké době vyplacena a výhrůzkami, že pokud odejdou, nedostanou zapláceno nic. Dále bylo

poškozeným vyhrožováno, že budou udáni na Policii, pokud nebudou pracovat. Zástupci společnosti Affumicata a.s. dobře znali životní situaci poškozených a tu využívali, aby poškozené udrželi při práci. Většina poškozených se kvůli chudým podmínkám ve Vietnamu rozhodla odjet do ČR. Na to, aby si mohli z Vietnamu vycestovat, byli ve většině případů nuceni se zadlužit. Někteří si půjčili peníze od banky a zastavili své domy. Peníze, které měli slíbené od společnosti Affumicata a.s., hodlali posílat do Vietnamu, kde řada z poškozených zanechala rodinu, kterou musela podporovat. Výhrůžka, že za svou práci v situaci, kdy již utratili veškeré úspory, nedostanou zapláceno, byla pro poškozené horší, než například výhrůžka násilím.

Poté, co Ing. Nguyen Kim Phung v létě 2009 zveřejnil ve vietnamském tisku onu zprávu o podvodu a vykořisťování vietnamských dělníků, podezřelí již nemohli dále najímat dělníky vietnamské národnosti. Další rok se tedy podezřelí zaměřili na dělníky slovenské a rumunské národnosti.

Poškození byli ve většině případů dlouhodobě ve své zemi nezaměstnaní. Na jaře roku 2010 se z inzerce v tisku, jakož i od svých sousedů a známých dozvěděli o možnosti pracovat pro společnost Wood Servis Praha s.r.o.

Poškození tedy kontaktovali prostředníky v Rumunsku a na Slovensku a podle dohody měli sázet stromy v lesích v České republice. Za dobu práce jim bylo slíbeno až 1700,- Euro odměny, zdarma ubytování, celodenní strava, transport do České republiky a zpět, a mimo jiné i bezplatná zdravotní péče. Za zprostředkování zprostředkovatelské agentuře museli zaplatit až 450 euro.

Rumunští poškození podle svých slov podepsali s výše uvedenou společností před nástupem do práce písemnou smlouvu. Té však nerozuměli, jelikož byla v českém jazyce. Zástupci společnosti jim smlouvu odmítali přeložit.

Slovenští dělníci smlouvám rozuměli a tedy jako jediní měli řádné pracovní smlouvy. O to většímu byli podrobni nátlaku v případě, že požadovali mzdu nebo si stěžovali na pracovní podmínky.

Poškození uvedli, že s nimi bylo zacházeno nehumánním způsobem. Často jim byly vulgárně udílány příkazy ze strany zástupců společnosti a rovněž jim bylo vyhrožováno, že pokud nebudou pracovat dobře, budou vyhozeni a posláni domů zcela bez odměny za práci.

Zástupci společnosti po poškozených chtěli, aby v pěti lidech udělali hektar za den, což je 5krát více než je obvyklé. Pokud nepracovali dost rychle, bylo jim vyhrožováno vyhozením na ulici, posláním zpět, násilím. Když požadovali mzdu, byli napadeni panem Martinákem a jeho ochrankou. Byli nuceni pracovat 12 – 14 hodin denně po celý týden. Začínali mezi 4 a 7 hodinou podle lokality a vraceli se zpět až po setmění. V případě, že odmítali pracovat v neděli, bylo jim vyhrožováno stejným způsobem. Pracovali i ve špatných povětrnostních podmínkách, a pokud pršelo, neměli kde si osušit oblečení, které si druhý den museli vzít na sebe. V případě nemoci byli ihned odvezeni zpět do své země, často pouze za hranice. Jeden poškozený vypověděl, že ze špatných pracovních podmínek dostal zánět plic a zástupci společnosti mu odmítli poskytnout peníze na antibiotika ani na prášky proti bolesti. Pracoval s horkými obvazy na hrudi.

Na tomto místě je nutné poznamenat, že podezřelí s každou národnostní skupinou jednali rozdílným způsobem, podřizujíc své jednání povaze poškozených, jehož cílem bylo udržet poškozené, co nejdéle u práce. S rumunskými a slovenskými dělníky bylo nakládáno hruběji, jelikož se více bouřili, než vietnamští dělníci.

Dělníci byli ubytováni různými způsoby v závislosti na místě. Většina poškozených si musela veškeré výdaje za ubytování zaplatit ze svého. Mnozí z poškozených museli veškeré výdaje za stravu krýt ze svých vlastních prostředků. Poškození některé dny pracovali tak dlouho, že po návratu byly obchody již zavřené a stravu si tedy nemohli obstarat vůbec.

Poškození byly v totální závislosti na zástupcích společnosti. Doma byli dlouhodobě nezaměstnaní, na cestu do České republiky vynaložili hodně peněz a neměli peníze na cestu zpět, byli v cizím prostředí, v cizí zemi, jejíž jazyk neznali, nevěděli ani, kde přesně se nacházejí a jelikož jim společnost neplatila mzdu, neměli žádné peníze, ani na stravu.

Žádný z poškozených nedostal zapláceno vše, co v České republice odpracoval. Ti, kteří měli štěstí a odvalu postavit se podezřelým dostali zaplácenu část své mzdy, avšak většina dostala zhruba 2000 Kč za 3 měsíce odpracované práce. Všechny společnosti, jejichž byli podezřelí zástupci, byly následně přivedeny do insolvence. Vymáhání mzdy je o to složitější, že poškození nemají řádnou pracovní smlouvu.

Trestní stíhání

Na podzim roku 2010 někteří poškození podali na podezřelé trestní oznámení. V oznámení uváděli, že byl mimo jiné spáchán trestný čin obchodování s lidmi. Státní zastupitelství vyšetřování předalo Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu. Na začátku této práce jsem uváděla, že na obchodování s lidmi lze pohlížet prismatem potírání nadnárodní kriminality, jehož ústředním zaměřením je ochrana veřejného pořádku a mezinárodního společenství, anebo prismatem lidskoprávním, který získal na důležitosti rozhodnutím ESLP Rantsev proti Kypru a Rusku. Již samotný fakt, že se touto kauzou zabýval Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, vypovídá o tom, že české orgány tuto lidskoprávní dimenzi obchodování s lidmi upozadují.

Útvar pro odhalování organizovaného zločinu uzavřel²⁹, že nejde o TČ obchodování s lidmi a to z následujících důvodů: na dělníky nebyl činěn nátlak, nebyly jim brány pasy a nebylo zjištěno, že by byli uváděni v závislost, jelikož „vždy mohli odejít z práce“. Tento závěr není v souladu s výše uvedenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Práci poškozených nelze považovat za dobrovolnou a prostou nátlaku. Naopak jednání, kterému byli poškození podrobeni, spadá pod definici nucené práce, tak jak ji definuje Evropský soud pro lidská práva. Dále je pravda, že většině poškozených sice nebyly odebrány pasy, avšak společnost Affumicata a.s. jim nevyřídila příslušné pracovní a pobytové doklady tak, jak slíbila, a tím poškozené záměrně udržovala v ilegalitě. Navíc odebráním pasů dělníkům slovenské národnosti by zástupci společnosti ničeho nedosáhli, jelikož Česká i Slovenská republika jsou součástí Schengenského prostoru, který umožňuje občanům těchto států volně se v tomto prostoru pohybovat bez cestovních pasů. Odebrání pasů má smysl pouze u lidí z třetích zemí, kteří by bez cestovního pasu nemohli Českou republiku opustit.

Toto vyhodnocení velmi dobře ilustruje skutečnost, že orgány činné v trestním řízení nejsou obeznámeni s judikaturou ESLP. Pod pojmem nátlak si zřejmě tyto orgány představují násilí či přímo pohrůžky smrtí. ESLP však ve své judikatuře uvedl, že nátlak může být mnohem subtilnější. Může jít i o udání úřadům v případě, že je pracovník v zemi nelegálně, o zostuzení v rámci komunity, o vymáhání dluhů, které během práce pracovníkovi u zaměstnavatele vznikly nebo o vyhrožování odebráním dokladů.³⁰ Situaci, kdy podezřelí věděli o tíživé životní a finanční situaci poškozených a záměrně jim vyhrožovali

²⁹ vyhodnocení č.j. 002- 722- / ČJ-2010-08

³⁰ §24 in C.N. et V. c. France, requête n°67724/09, 11 octobre 2012

nezaplacením, pokud odejdou, a současně jim peníze slibovali, pokud budou dále pracovat, nelze považovat za prostou nátlaku.

Ministerstvo vnitra ve vyjádření ze 4. 8. 2011 uvedlo, že „český právní řád nezná samostatný trestný čin pracovní vykořisťování nebo nucená práce“. Stejná situace panovala ve Spojeném království do roku 2009, kdy byl přijat tzv. Coroners and Justice Act 2009. V rozhodnutí C.N. proti Spojenému království³¹ ESLP prohlásil, že tato mezera v právním řádu zapříčinila, že vyšetřování stěžovatelčina případu nebylo efektivní, a tím Spojené království porušilo svou pozitivní povinnost podle čl. 4 Evropské úmluvy. Je tedy možné předpokládat, že pokud Česká republika nebude řádně potírat obchodování s lidmi a neblahé faktory s tím spojené, bude i ona v budoucnu čelit kritice ESLP.

Vyšetřování v kauze stromkaři ukázalo i druhý nedostatek v potírání obchodování s lidmi v České republice. Poté, co policie několikrát vyšetřování zastavila, a po značné snaze a úsilí ze strany poškozených vyšetřování obnovila, překvalifikovala jednání podezřelých vůči poškozeným jako podvod. Tato kvalifikace policie je učebnicovým příkladem výše uvedeného problému struktury skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi. Policie postihuje pouze druhou složku této skutkové podstaty, prostředek, a nepřihlíží již k účelu, který jednání podezřelých sledovalo.

Závěr

Dodržení závazků vyplývajících z mezinárodního práva neznamena pouze, že zákonodárce vloží určitou definici do právního řádu či, že zákonem zakáže určité jednání. Dodržování závazků z mezinárodního práva v sobě zahrnuje mnohem více, především znalost a používání judikatury mezinárodních soudů. Případ tzv. stromkařů ilustruje, jak pouhá zákonná implementace k dosažení účelu, který mezinárodní společenství sleduje, nestačí. Skutková podstata trestného činu obchodování s lidmi je velmi složitá, orgány činné v trestním řízení ji neumějí aplikovat a ve výkladu jednotlivých jejích částí se drží nálezu ÚS z roku 1993 v situaci, kdy existuje celá řada rozhodnutí ESLP z posledních pěti let, která výklad pojmů jako obchodování s lidmi a nucená práce dobře objasňují. Na základě konkurzního nálezu³² je Evropská úmluva jako mezinárodní smlouva o lidských právech součástí ústavního pořádku. Pro výklad Evropské úmluvy je výlučně příslušený ESLP.

³¹ C.N. v. United Kingdom, application no. 4239/08, 13 November 2012

³² náleze Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.

Vnitrostátní orgány mají povinnost při aplikaci práva judikaturu ESLP zohlednit a pokud se jí rozhodnou nepoužít, vysvětlit proč.³³

Problém České republiky s potíráním obchodování s lidmi, se již projevil na mezinárodní scéně. Ve své zprávě o obchodování s lidmi³⁴ za rok 2011 Spojené státy snížily hodnocení České republiky o jednu třetinu, z první třetiny, kde se nachází bezproblémové státy, do druhé třetiny, kde se nachází státy, jejichž vlády zcela nedodrží minimální standardy uvedené v zákoně na ochranu obětí obchodování s lidmi³⁵. V hodnocení České republiky je tzv. kauza Stromkaři zmíněna.³⁶ Nejproblematictější je však skutečnost, že tento nedostatek na straně českých orgánů nepoškozuje pouze Českou republiku, ale především oběti obchodování s lidmi.

Od pracovního vykořisťování v kauze Stromkaři uplynuly již téměř 4 roky a zatím nebylo vzneseno jediné obvinění. Poškození si velmi těžko znovu vybudovávají své životy, většina se jich vrátila zpět do své země, za svou práci stále nedostali zapláceno a nedosáhli jakékoli satisfakce či odškodnění, zatímco orgány ČR si mezi sebou případ posílají tam a zpět, zavalují právní zmocněnce poškozených nesmyslným množstvím přípisů a podezřelí, Jindřich Martinák a David Mrkos, nadále pobývají na svobodě.

³³ KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R.: *Judikatura a právní argumentace*, Praha: Auditorium, 2006, s. 90

³⁴ Trafficking in Persons Report 2011

³⁵ Trafficking Victims Protection Act

³⁶ Trafficking in Persons Report 2011, str. 141

Seznam zdrojů

Primární zdroje

- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod převzaté, č. 209/1992 Sb.
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky
- UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children
- Council of Europe Convention Action against Trafficking in Human Beings
- Rantsev v. Cyprus and Russia, application no. 25965/04, 10 May 2010
- Siliadin v. France, application no. 733316/01, 26 July 2005
- C.N. v. United Kingdom, application no. 4239/08, 13 November 2012
- C.N. et V. c. France, requête n° 67724/09, 11 octobre 2012
- Van der Musselle v. Belgium, application no. 8919/80, 23.11.1983
- Prosecutor v. Kunarac, Kovac and Vukonic (Foja), Case Nos. IT-96-23-T & IT-96-23/1-T, Trial Chamber Judgment (Int'l Crim. Trib. for the Former Yugoslavia Feb. 22, 2001)
- náleží Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.
- náleží Ústavního soudu Pl. ÚS 37/93
- spisový materiál
- Stanovisko k pojmu nucená práce podle §232a TZ

Sekundární zdroje

- KMEC, J.: *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, Praha: C.H. Beck, 2012
- KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R.: *Judikatura a právní argumentace*, Praha: Auditorium, 2006
- 33 Mich. J. Int'l L. 37 2011-2012
- ALLAIN, J.: *Rantsev v. Cyprus and Russia: The European Court of Human Rights and Trafficking as Slavery*, Human Rights Law Review, 10:3 (2010)
- KUTÁLKOVÁ, P.: *Příliš úzká brána k lidským právům*
- Trafficking in Persons Report 2011